

MALİYE POLİTİKASI

Hayri ÖNCEL
Maliye Başmüfettişi

I — Maliye Politikası nedir?

Konunun izahına geçmeden önce Maliye Politikasının ne olduğunun bilinmesi lâzımdır. Bu itibarla evvelâ Maliye Politikasını tarif etmek istiyoruz.

Maliye Politikası, Devletin vergi almak, masraf yapmak ve borçlanmak suretiyle ekonomik hayata müdahalesidir. Bu müdahaleden maksat, ekonomik hayatın düzenlenmesi ve geliştirilmesidir.

Samuelson'a göre de Maliye Politikası, vergilerin ve kamu harcamalarının konjonktür dalgalanmalarının tesirlerinin azaltılması ve aşırı enflasyon ve deflasyondan uzak bir istihdam sağlanmasına yardımcı olmasıdır.

Görülüyor ki bu iki tarif esasta birleşmektedir. Zira her ikisi de ekonomik hayatın düzenlenmesi ve geliştirilmesi prensibinde anlaşılmaktadır. Gerçekten ekonomik hayatın düzenlenmesi, millî ekonominin istikrar içinde bulunmasını ve tam istihdamın sağlanmasını gerektirir.

Maliye Politikasının birisi fiskâl, diğeri de ektrafiskâl olmak üzere iki gayesi mevcuttur.

Fiskâl gaye, vergilerin toplanması ve kamu giderlerini karşılamasıdır. Ektrafiskâl gaye ise, bir takım ekonomik ve sosyal gayelerin gerçekleştirilmesine hizmet etmesidir.

Demek ki fiskâl gaye Maliye Politikasının yakın hedefini, ektrafiskâl gaye ise, uzak amacını göstermektedir. Ama, Maliye Politikası denilince daha çok Maliyenin ektrafiskâl politikasının anlaşılması gerekir.

II — Maliye politikasınının ekonomi politikası içindeki yeri.

Konunun iyice aydınlatılması için Maliye Politikasının ekonomi politikası içindeki yerinin açıkça tâyin edilmesi lâzımdır.

Bilindiği üzere ekonomi politikası, devletin ekonomik hayatı düzenlemek ve geliştirmek için yaptığı müdahaleleri ifade eder.

Devletin ekonomik hayata müdahalesi ise aşağıda gösterilen yolların kullanılmasıyla gerçekleştirilmiş olur :

- 1 — Devletin dolaysız olarak ekonomiye müdahalesi,
- 7 — Devletin dolaylı olarak ekonomiye müdahalesi,
- 3 — Devletin para politikasıyla ekonomiye müdahalesi,
- 4 — Devletin maliye politikasıyla ekonomiye müdahalesi.

Şimdi bu müdahale şekillerini kısaca izah edelim :

1 — *Devletin Dolaysız* olarak ekonomiye müdahalesi : Bu faaliyet devletin ekonomide direkt üretim faaliyetinde bulunmasıdır. Sözkonusu faaliyet her memlekette uygulanan siyasî rejimin mahiyetine göre değişir. Komünist ve ileri sosyalist rejimlerde Devlet yüzde yüze yakın üretim faaliyetinde bulunur. İleri sosyalist olmayan ülkelerde, özellikle "Karma Ekonomilerde" devlet muayyen bir nisbette üretime katılır. Bu ülkelerde kamu teşebbüsleri özel teşebbüslerle yan yana çalışır.

2 — *Devletin dolaylı* olarak ekonomiye müdahalesi : Ekonomide iç ve dış ticaretle ilgili fiyat tesbiti ve kontrolü yapması, faktör fiyatları ve bilhassa ücret ve tarım mahsulleri fiyatının tesbiti gibi müdahalelerde bulunmasıdır.

3 — Devletin para ve kredi politikasıyla ekonomiye müdahalesi : Devletin para ve kredi politikasıyla ekonomiye müdahalesi, para ve kredi hacminin artırılması veya daraltılması şeklinde uygulanır. Diğer bir deyimle, devlet ekonominin likiditesini arttırmak veya azaltmak suretiyle iktisadî hayata müdahale eder.

Devlet para ve kredi politikasını, açık piyasa muameleleri yapmak, reeskont haddini indirmek veya yükseltmek, karşılık nisbetlerini veya kredi tavanlarını tesbit etmek suretiyle yürütür.

4 — *Devletin maliye politikasıyla* ekonomik hayata müdahalesi. Devletin vergi almak, harcama yapmak ve borçlanmak suretile ekonomik hayatı düzenlemesidir.

İşte konumuz devletin vergi, harcama ve borçlanma politikasının incelenmesidir.

III — Maliye politikasının mahiyeti ve muhtevası :

Konunun ekonomi politikası içindeki yeri böylece tâyin edildikten sonra, şimdi Maliye Politikasının ana fikrinin ne olduğunu incelemek istiyoruz.

Ancak meselenin esasına girmeden şu hususu peşinen kaydedelim ki, Maliye Politikasının temel görüşü ekonomi ilminde meydana gelen gelişmelere paralel olarak önemli surette değişmiştir.

Bu itibarla konunun hem klâsik ekonomi görüşü ve hem de modern ekonomi görüşü açısından ayrı ayrı incelenmesi gerekmektedir.

A — Klâsik Ekonomi Görüşüne Göre Maliye Politikası :

Klâsik iktisat görüşüne göre devletin aslı fonksiyonu, Devletin iç ve dış güvenliği, âdlî hizmetler gibi dar anlamda kamu hizmetlerinin görülmesidir. Bu görüşte devletin ekonomik hayata müdahalesine lüzum yoktur. Üstelik devlet kötü ve beceriksiz bir müteşebbistir; bundan dolayı hizmet ve üretimi pahalıya maleder.

Diğer taraftan kamu giderleri verimsiz ve kısır masraflardır, artırılması da kamu zararına olur.

Bu görüşün hâkim olduğu devirlerde Devlet sadece kamu hizmetlerini görüp, ekonomik hayata karışmaz ve en az vergi ile kamu hizmetlerinin karşılanmasına çalışırdı.

Sözü edilen görüş açısından klâsik Maliye Politikasının ana hedeflerini şöylece sıralamak mümkündür :

1 — Kamu harcamaları küçük olmalıdır. Kamu harcamaları verimsiz ve kısır harcamalar olduğuna göre bunların en az vergilerle gördürülmesi esastır.

2 — Devlet bütçeleri denk olmalıdır. Sağlam ve mazbut aile bütçeleri nasıl denk ise, devlet bütçeleri de denk olmalıdır. Denk bütçeler istikrarsızlık kaynağı olmaz, enflasyon ve deflasyon gibi iktisadî olaylara sebep olmaz, para değerinin korunmasında etkili olur.

3 — Kamu giderleri vasıtah vergilerle karşılanmalıdır. Vasıtah vergiler ekonomik hayata müdahale etmeyen vergilerdir. Çünkü bunlar harcamalar üzerinden alınır; harcamaların kısılması vergilerin azaltılmasına ve bundan dolayı tasarrufların çoğalmasına hizmet eder.

Vasitasız vergiler ise, servet ve gelir üzerinden alındığı için tasarrufu azaltır, bu sebeple ekonomiye zararlı olur.

4 — Bütçe açıkları uzun vâdeli istikrazlarla karşılanmalıdır. Devlet normal kamu giderleri için borçlanmamalı, harp ve büyük bayındırlık giderleri gibi fevkalâde kamu harcamaları için borçlanmalıdır. Bu borçlanmayı da sermaye piyasasından yapmalıdır.

5 — Bütçe açıkları kısa vâdeli borçlarla kapatılmalıdır. Kısa vâdeli borçlanmalar para piyasasından değil sermaye piyasasından yapılmalıdır. Zira bütçe ihtiyacı için devlet, bankalara ve sigorta şirketlerine müracaat ederse, bu müesseseler kaydî para ve banka parası yaratmak suretile kredilerin genişlemesine ve binnetice enflasyonist baskıya sebep olur.

B — Modern Ekonomi Görüşü Yönünden Maliye Politikası :

Devlet sadece kamu hizmetlerini gören siyasî bir kuruluş olmayıp, aynı zamanda ekonomik hayatı düzenleyen ve geliştiren ekonomik ve sosyal bir kuruluştur. Bu görüşe göre devlet fabrika kurup bizzat üretimi faaliyetinde bulunduğu gibi, yol, enerji, sulama ve muhabere, kültürel ve sağlık tesisleri gibi alt yapı yatırımlarını da yaparak, özel sektörün gelişmesini sağlar.

Diğer taraftan kamu masrafları klâsiklerin anladığı gibi kısır ve üretici olmayan giderler değil; bilâkis faydalı ve üretici masraflardır. Gerçi devlet fert gibi istihlâk etmez ama, devletin yaptığı harcamalar fertlerin gelirlerini teşkil eder. Kamu giderleri vergilerle karşılandığına göre, Devlet bir taraftan alıp diğer tarafa vermekle, bir tevzi müessesesi haline gelmektedir. Binaenaleyh, devlet bu fonksiyonu ile âdil bir gelir dağılımı yapabilir.

Gerçekten kamu giderleri ekonomik, kültürel ve sosyal hizmetlere paralel olarak durmadan artmakta ve millî gelirin büyük bir kısmını almaktadır. Memleketimizde kamu giderleri plânlı kalkınma döneminde millî gelirin % 28 ini bulmaktadır. Bazı memleketlerde ise bu oran % 35-40'a kadar çıkmaktadır. Kamu gelirlerinin önemli kısmını harcayan devletin bu giderler vasıtasıyla ekonomiye istediği yönü vermesi mümkündür.

Devlet kamu ve yatırım giderleri haricinde birtakım karşılıksız masraflar da yapmaktadır. Bunlar çeşitli sosyal güvenlik masraflarıdır. Bu masraflarla devlet sefaleti önlemekte ve ekonomideki konjonktürel dalgalanmaların tesirini azaltmaktadır.

Devlet bu görüşlere uygun olarak denk bütçe görüşünden ayrılmış devri ve telâfi edici bütçe uygulaması safhasına girmiştir. Asılolan kısa süreli bütçe muvazenesi değil, uzun süreli ekonomik müvazenedir. Binaenaleyh, devlet muayyen devrede bütçeyi ekonomik, sosyal ve kültürel gayelerin tahakkukuna hizmet edecek şekilde düzenlemelidir.

IV — Maliye politikasının vasıtaları ve hedefleri:

Maliye politikasının hedefleri ile bu hedeflere varmak için kullandığı vasıtalar çoğu zaman birbirine karıştırılmaktadır. Oysa bu iki mefhum birbirinden farklıdır. Şöyle ki;

Maliye Politikasının hedefi, ulaşmak istediği maksat ve gayedir. Bu hedefler genel olarak ekonomik hayatın düzenlenmesi, istikrar içinde kalkınmanın sağlanması, tam çalışma, sosyal adalet ve güvenliğin teminidir.

Maliye Politikasının vasıtaları ise, hedefe varmak için tuttuğu yol ve kullandığı gereçlerdir. Bunlar da Maliye Politikasının uygulama şekli ve yollarıdır.

Şu halde Maliye Politikasının vasıtası tuttuğu yolu, hedefi de varmak istediği yeri göstermektedir.

Bununla beraber Maliye Politikasının izahı bu iki mefhumun; yani, hem tutulacak yolun ve hem de ulaşılacak maksadın birlikte mütalâsını gerektirmektedir.

Bu itibarla, Maliye Politikası kullanılan vasıtalar ve varılmak istenilen hedefler açısından incelenecektir.

A — Maliye Politikasının Vasıtaları:

Maliye Politikasının vasıtaları şunlardır:

- 1 — Vergi Politikası,
- 2 — Harcama Politikası,
- 3 — Borçlanma Politikası.

Maliye Politikası bu âlet ve vasıtaları hep birden veya kısmen kullanılmak veya uygulamak suretille maksadına ulaşır.

Şimdi bu politikalara kısaca temas edelim:

1 — Vergi Politikası :

Vergi, devlet hasılatının en önemli bir unsurudur. Ancak verginin devlet için arzettiği bu önem, onun devlet giderlerinin karşılanmasında kullanılan bir vasıta olması kadar, bir takım ekonomik, sosyal ve malî sonuçlar doğurmasından da ileri gelmektedir.

Filhakika vergilerin kamu giderlerini karşılama fonksiyonu fiskâl gayesini; ekonomik ve sosyal sonuçlar doğurması ise ekstra fiskâl gayesini teşkil etmektedir.

İşte verginin ektrafiskâl gayelerle kullanılmasına Vergi Politikası denilmektedir.

2 — Harcama Politikası :

Devlet harcamalarının en önemli gayesi, devlet masraflarının karşılanmasıdır. Şu var ki, devlet bu harcamaları yaparken memlekette yeni iş imkânları yaratmak, zümreler ve bölgeler arasındaki gelir farklarını gidermek, konjonktürel dalgalardan tesirlerini azaltmak gibi bir takım ekonomik ve sosyal sonuçların gerçekleştirilmesini de sağlayabilmektedir.

3 — Borç Politikası :

Devlet masraflarının vergilerle karşılanmasının bir sınırı mevcuttur. Bu sınırdan daha ötedeki masraflar borçlanmalarla karşılanır.

Devlet borçlanmasının ekonomik hayatı daraltmak veya genişletmek gibi iktisadî neticeleri mevcuttur.

Devlet borçlanmak suretiyle bir taraftan âtil fonları yatırıma sevk edebileceği gibi; öteyandan da fazla talebi kısmak suretiyle enflasyonist baskıyı azaltabilir.

İşte Devlet borçlarının ekonomik maksat ve gayelerle kullanılmasına da borçlanma politikası denilmektedir.

B — Maliye Politikasının Hedefleri :

Maliye Politikasının çeşitli maksat ve gayeleri mevcuttur. Fakat bu çeşitli maksat ve gayelerin tek bir hedefi vardır ki, o da ekonomik hayatın düzenlenmesi ve istikrarlı bir kalkınmanın sağlanmasıdır. İşte bu düzen ve istikrarın sağlanmasına yarayan hedefler malî politikanın hedefi olmaktadır.

Mali Politikamızın hedefleri şunlardır :

- 1 — Ekonomide enflasyonla mücadele,
- 2 — Ekonomide deflasyonla mücadele,
- 3 — Ekonomik kalkınmanın sağlanması,
- 4 — Âdil bir gelir ve servet dağılımının sağlanması.

V — Maliye Politikasının Hedeflerinin İzahı :

1 — Enflasyonla mücadelede maliye politikası.

Yukarıda Maliye Politikasının uygulanmasında kullanılan üç ayrı gerecten bahsetmiştik. Bunlar, 1 — Vergi Politikası, 2 — Harcama Politikası, 3 — Borçlanma Politikası idi.

Şimdi enflasyonla mücadelede bu üç çeşit gerectin ne şekilde kullanıldığını görelim :

A — Enflasyonla mücadelede vergiler :

Malûm olduğu üzere enflasyon, câri fiat seviyesinde toplam talebin toplam arzdan fazla olmasıdır. Bu ahvalde toplam arz, toplam talebi karşılayamadığı için fiatlarda bir yükselme olmaktadır.

İşte bu fiat yükselmesine enflasyon denilmektedir.

Enflasyon toplam arzın, toplam talebi karşılayamaması demek olduğuna göre, alınacak tedbirlerin de arz ve talep dengesini kurmaya matûf olması gerekmektedir.

Gerçekten arz ve talep arasındaki düzensizlik, ya arzın, yâni üretilen mal ve hizmetlerin az olmasından veyahutta talebin, yâni alım gücünün sun'î olarak arttırılmasından veyahutta hem talepte artma ve hem de arzda azalma olmasından ileri gelmektedir.

Binaenaleyh, alınacak önleyici tedbirlerin de ya talebin kısılarak arz seviyesine indirilmesi veya arzın talep seviyesine çıkarılması veyahutta arz arttırılırken talebin kısılması şeklinde olması gerekir. Şu halde ekonomide enflasyonist baskı mevcut olduğu; yâni fiatlarda bir artma eğilimi görüldüğü zaman, yeni vergiler veya vergi zamları yapılmak suretiyle piyasada mevcut olan fazla alım gücünün massedilerek, fiatlar üzerindeki baskının kaldırılması lâzımgelmektedir. Şu var ki, bu amelîyenin

müessir olabilmesi için enflasyonist baskının zamanında teşhis edilmesi ve enflasyonun sebep ve menşeinin bilinmesi lâzımdır. Gerçekten üç çeşit enflasyon vardır. 1 — Talep enflasyonu, 2 — Maliye enflasyonu, 3 — Fiat enflasyonu. Enflasyonla mücadelede enflasyon sebep ve menşei iyi tesbit edilirse, alınacak tedbirlerin başarı şansı artar.

Ekonomide genellikle talep enflasyonundan şikâyet edilir. Böyle bir durumda ilk müracaat edilecek vergiler şüphesiz vasıtahı vergilerdir. Çünkü bu vergiler piyasada mevcut fazla alım gücünü süratle massederrek enflasyonist baskıyı ortadan kaldırır.

Vasitasız vergiler ise beklenen tesirlerini geç husule getirdiğinden bunlara ikinci derecede başvurulur.

Bununla beraber bu politikanın kolay uygulanacağını sanmak doğru değildir. Zira yeni vergiler ve zamlar yapmak kolay değildir. Hele bu zamlar halkın bir takım zarurî istihlâk maddelerine ve genel maliyetlere tesir eden ham maddeler üzerine konulmuş bulunursa, bu takdirde yapılan zamlar genel pahalılık yaratacağından, halkın sert tepkisine sebep olabileceği gibi, artan fiatlar büyük ölçüde kamu giderlerini de etkileyerek devleti müşkül duruma düşürebilir.

Bu itibarla devletin sözkonusu politikasının uygulanmasında dikkatli olması gerekir.

B — *Enflasyonla Mücadelede Harcamalar :*

Enflasyonla mücadelede Maliye Politikasının görevi, toplam talebin arz seviyesine indirilmesi veya toplam arzın talep seviyesine çıkarılmasıdır.

Bu politikanın uygulanmasında kamu giderlerinden büyük ölçüde faydalanmak mümkündür.

Filhakika toplam talep, özel istihlâk ve yatırım harcamaları ile kamu harcamalarından ibarettir. Yâni toplam talep = I + Y + D dir. Bu denklemden (I) özel istihlâk harcamalarını, (Y) özel yatırım harcamalarını (D) ise kamu harcamalarını ifade etmektedir.

Kamu harcamalarının toplam talepte büyük bir payı mevcuttur. Bu payın azaltılmasının toplam talep üzerinde önemli bir tesir yapacağı muhakkaktır.

İşte enflasyon devrelerinde kamu câri gider ve yatırım harcamalarının azaltılmasıyla, fiatlar üzerindeki enflasyonist baskının azaltılması mümkün bulunmaktadır.

Şu kadar ki, enflasyon devirlerinde veya fiyatlarda artma eğiliminin çok bulunduğu zamanlarda, kamu giderlerinin çoğalacağı ve bunların azaltmanın güç olacağını da kabul etmek gerekir.

Bununla beraber bu devrelerde, ekonomide menfi tepki yaratacak olan kamu yatırımlarına dokunulmayarak, câri giderlerde bazı kısımlar yapılması veya hiç olmazsa konjonktür ile paralel olarak arttırılmasının önlenmesi mümkün bulunmaktadır.

Bu itibarla enflasyonla mücadelede masraf politikasının bu yönden kullanılmasına çalışılmalıdır.

C — *Enflasyonla Mücadelede Borçlanmalar :*

Maliye Politikası, enflasyon devrelerinde borçlanma silâhını başarı ile kullanmaktadır.

Gerçekten borçlanmanın piyasada mevcut satın alma gücünü masederek enflasyonist baskıyı azaltması yanında, paranın kıymetli zamanda alınıp değersiz zamanda ödenmesi gibi bir vergi fonksiyonu da mevcuttur.

Para değerinin düşmesi, emin yatırım yeri arayan sermayeler için, devlete karşı borçlanmayı iki bir yatırım yeri yapmaktadır.

Şu var ki, enflasyon devirlerinde para kıymetindeki düşmeler, devlet tahvillerinin getireceği faizden fazla ise, bu takdirde borçlanmak da zordur. Çünkü bu ahvalde plâsmanlar daha yüksek gelirli veya konjonktür dalgalanmalarını yakından takip edecek yatırımlar aramaktadır.

Bununla beraber, Maliye Politikasının, enflasyon ve deflasyon devrelerinde bu silâhı etkin bir şekilde kullanabilmektedir. Şöyle ki, fiatlarda artma eğilimi görüldüğü zamanlarda borçlanma ve durgunluk görüldüğü devrelerde ödeme yoluna gidilerek, konjonktüre uygun bir borçlanma politikası izlenmesi mümkün bulunmaktadır.

Borçlanma politikasında; müracaat edilecek kaynaklar ile borcun miktarı, faizi ve vâdesi önem taşımaktadır.

Devlet, enflasyon devrelerinde para piyasasından değil, sermaye piyasasına borçlanmalıdır. Yâni söz konusu borçlanma bankalardan değil, esham ve tahvilât borsalarından yapılmalıdır. Az gelişmiş memleketlerde ve özellikle memleketimizde esham ve tahvilât borsaları mevcut olmadığından bu borç şahıslardan yapılmalıdır. Çünkü, bankalar borç-

landıkları miktarı banka parası yaratarak veya memleketimizde olduğu gibi, Merkez Bankasına devrederek para arzını genişletmektedir. Bu sebepten borçlanma halkın istihlâk harcamalarını kısacak şekilde, yâni halka müracaat şeklinde yapılmalıdır. Fakat yine de az gelişmiş memleketlerde devlet istikrazlarına halk iltifat etmemektedir. Bu sebepten borçlanma bankalar ve sosyal kurumlardan yapılmakta; bu da kredilerin kısılmasına sebep olmaktadır.

2 — Deflâsyonla Mücadelede Maliye Politikası :

Deflâsyonla mücadelede Maliye Politikası daha etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Çünkü bu takdirde Maliye Politikasının elindeki silâhlar, deflâsyonun sonuçlarını daha kuvvetli bir şekilde bertaraf etmektedir.

Şimdi bu politikanın uygulanmasında Maliye Politikasının nasıl kullanıldığını görelim.

A — Deflâsyonla Mücadelede Vergiler :

Deflâsyon toplam talebin toplam arzdan az olması veya toplam arzun talepten çok olmasıdır. Bu takdirde üretilen mal ve hizmetler istihlâk edilmediği için fiyatlar düşmektedir.

Şu halde deflâsyon genel fiyat seviyesinde bir düşme şeklinde kendini gösterir. Bu düşüş neticesinde satışlar azalır, stoklar artar ve işsizlik başgösterir.

Deflâsyon toplam talepte bir yetersizlik olduğuna göre, bunun bertaraf edilmesi için alım gücünün artırılması lâzımgelmektedir :

Vergilerin mükelleflerin alım gücünü ve bînetice toplam talebi azalttığı malûmdur. O halde deflâsyon devirlerinde vergi indirimleri yapılmak suretiyle halkın satın alma gücü artırılırsa, toplam talepteki yetersizliğin önlenmesi mümkün bulunmaktadır.

Söz konusu olan bu indirimler vasıtalı ve vasıtasız vergilerde nisbetlerin düşürülmesi, yeniden bir kısım istisna ve muafiyetler konulması, en az geçim indiriminin artırılması veya bazı vergilerin kaldırılması şeklinde uygulanmaktadır.

Deflâsyon tesirlerinin sür'atle bertaraf edilmesi için, daha ziyade vasıtalı vergilerde indirim yapılır. Zira bu vergilerdeki indirimler sür'atle

piyasada kendisini hissettirir; vasıtasız vergilerdeki indirimler ancak yeni vergilendirme dönemi ve taksitlerinin başlamasıyla meydana gelir.

Keza, sermaye malları talebinin arttırılması için vasıtasız vergilerde, istihlâk malları talebinin arttırılması için vasıtalı vergilerde, indirim yoluna gidilmek iktiza eder.

Bir ekonominin uzun müddet deflâsyon içinde kalması doğru olmaz. Çünkü fiatların durmadan düşmesi, stokların artması, işsizliğin yaygın hale gelmesi ekonomiyi sür'atli bir krize götürür ki, bu da neticeleri bertaraf edilmesi güç meseleler yaratır.

Bu sebeple ekonomide deflâsyon emareleri görülür görülmez, diğer tedbirlerle birlikte, vergi tedbirlerine de müracaat etmek lâzımdır.

Şu var ki, kamu giderlerinin mütemadiyen arttığı bir ortam içinde vergi indirimlerine gitmek de zordur; zira normal gelirler bütçe ihtiyaçlarını ancak karşılamaktadır. Bu sebepten vergi indirimleri yapılamazsa hiç olmazsa deflâsyon süresince vergi tarifeleriyle oynanmamak, yeni istisna ve muafiyetler ihdas etmemek ve yeni mükellefiyetler koymamak tercih edilir.

B — Deflâsyonla Mücadelede Harcama Politikası :

Deflâsyonla mücadelede masraf politikasının çeşitli uygulama şekilleri mevcuttur. Biz burada en önemli olanlar üzerinde durmak istiyoruz.

Filhakika deflâsyon toplam talepte arza nazaran bir eksikliği ifade etmektedir. Yâni istihsal edilen mal ve hizmetler satılmadığı içindir ki ekonomi deflâsyona düşmüştür. O halde talep kıyafetsizliğinin bertaraf edilmesi için halkın alım gücünün arttırılması gerekmektedir. Bu da devlet harcamalarının arttırılmasıyla sağlanır.

Şu var ki, deflâsyon devrelerinde devletin gelirleri de azalacağına göre; bu politika nasıl uygulanacaktır. Gerçekten politikanın esası da bu noktada toplanmaktadır. Filhakika ferdin geliri azaldığı zaman masrafının da azalması normaldir. Ama fert için yürütülen bu mantık devlet için doğru olmaz. Çünkü devlet faaliyetleri bütünü ile ekonomi üzerinde tesirler icra eder. Devlet harcamalarının artması millî gelirin artmasına da sebep olur. Bu itibarla devletin deflâsyon safhasında, refah devrinden daha ziyade masraf yapması gerekir. Zira deflâsyon zamanında durgunlaşmış olan ekonomik faaliyet, ancak devlet harcamaları ile canlandırılabilir ve millî gelirde artış sağlanabilir.

Deflâsyonda toplam talepteki yetersizlik, özel istihlâk ve yatırım harcamalarıyla giderilemiyorsa, yapılacak iş kamu harcamalarını arttırmaktır.

Deflâsyon devirlerinde kamu yatırımları bilhassa borçlanmalar suretiyle arttırılarak ,ekonomideki durgunluk giderilmeye çalışılır. Ekonomideki durgunluğu gidermek için yapılan kamu harcamaları, kuyudan su çekmek için tulummaya konulan suya benzer. Nasıl ki, tulumbanın işlemesi için önceden bir miktar su koymak icabederse, ekonomiyi canlandırmak için de kâfi miktarda kamu harcaması yapılmasına ihtiyaç vardır.

Kamu harcamalarından bilhassa yatırım harcamaları tercih edilir. Çünkü câri harcamalar hem prodüktif olmazlar ve hem de fazla arttırılması israf olur.

Yatırım harcamaları ise sosyal sermayeyi arttırıp millî geliri çoğaltacağı cihetle, deflâsyonun tesirlerini daha etkin bir şekilde bertaraf eder.

Yatırım harcamalarından daha ziyade küçük ve büyük bayındırlık işleri tercih edilir. Çünkü bu harcamalar ekonomideki durgunluğu giderip piyasaya canlılık getirir.

Gerçekten deflâsyon hafif ve başlangıç safhasında ise, fazla işçilik ödenmesini gerektiren şehirlerin güzelleştirilmesi, yolların bakımı ve sanat eserlerinin yapımı gibi hafif projelerin tatbiki yoluna gidilir. Zira bu harcamalarda ödenen ücretlerin tasarruf kabiliyeti az olduğundan, sür'atle istihlâk edilerek piyasayı harekete getirir.

Durgunluk şiddetli ve müzmin bir hal almış ise, bu takdirde büyük barajlar, elektrik santralleri, limanlar ve karayolları gibi büyük harcamalar yapılır. Bu projelerin finansmanında kullanılan makine ve teçhizatın bedeli muhtelif sektörler arasında dağılarak, cemiyetin her tabakasının alım gücünü arttırır ve bu sayede ekonomi içine düştüğü sürekli durgunluktan kurtulur. Nitekim, Amerika Birleşik Devletleri, 1929 da düştüğü şiddetli krizden, New Deal Kanunu tatbikiyle bu yollardan kurtulmuştur.

Ekonomideki durgunluğun giderilmesinde sosyal yardımlar ile işsizlik ödemelerinden de geniş çapta faydalanılır.

Sözü edilen bu yardımlar ekonomik güçleri zayıf olan sınıflara yapılan ödemeler olması itibariyle sür'atle istihlâk edilirler. Bu sebepten har-

camalardaki âni düşüşler önlenip toplam talebin muayyen bir seviyede tutulması sağlanır.

C — Deflasyonla Mücadelede Borçlanmalar :

Borçlanma, durgunluk devrelerinde talep kifayetsizliğini gidermek için maliyenin elinde önemli bir silâhtır.

Bu politika masraf politikası ile birlikte yürütülür. Çünkü Deflasyon devrelerinde normal gelirler esasen kamu giderlerini karşılamaya yetmez. Bu sebepten kamu giderleri borçlanma yolu ile arttırılır ve bu sayede ekonomik hayat canlandırılır.

Deflasyon talep kifayetsizliğinin neticesi olarak meydana geldiğinden, bu devirden bankalarda ve halkın elinde âtil fonlar teşekkül eder. Devlet borçlanmak suretiyle bu fonları piyasaya akıtacak olursa, durgunluk giderilir ve ekonomik hayat canlanır.

Devlet söz konusu fonları Hazine Tahvilleri çıkararak ekonomiye zerkerder.

Devlet, Merkez Bankasına müracaat etmek suretiyle da borçlanır. Şu var ki, bu şekil borçlanma, bir emisyon kaynağı olması itibariyle tehlikelidir; çünkü para kıymetine tesir edebilir.

Gerçi piyasaya satılan tahviller de Merkez Bankasına gitmek suretiyle emisyonla sebep olursa da, bunun enflasyonist tesiri daha azdır.

Deflasyon devresinde borçlanmanın önemli bir fonksiyonu da söz konusu olan âtil fonları yatırıma sevk etmektedir. Bu fonlar bir taraftan talep kifayetsizliğini bertaraf ederken, öteyandan da yatırımları arttırmak suretile millî gelirin yükselmesine yardım ederler.

3 — Kalkınmanın Finansmanında Maliye Politikası :

Maliye Politikasının önemli gayelerinden birisi de kalkınmanın finansmanıdır. Karma ekonomi düzenine sahip olan memleketlerde kalkınmanın finansmanına devlet ve özel teşebbüs ortaklaşa katılır. Maliye Politikasının gayesi söz konusu ortaklaşa çalışmaların âhenkleştirilmesidir.

I — Kalkınmanın Sağlanmasında Vergi Politikası :

Malûm olduğu üzere kalkınma bir memleketin ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerden geliştirilerek, fert başına düşen millî gelirin arttırılmasıdır.

masıdır. Bir memleketin kalkınması büyük ölçüde yatırım yapılmasına bağlıdır. Yatırımlar ise, a — Sermaye birikimi, b — Vergi, c — Emisyon, d — Borçlanma kaynaklarından birisiyle beslenir.

a) *Tasarruflar :*

Yatırımların en büyük kaynağı sermaye birikimidir. Sermaye birikiminin kaynağı da ferdi tasarruflardır.

Para bir tasarruf vasıtası olduğuna göre, özel yatırımların teşviki, para kıymetinin korunmasıyla mümkün olur; aksi takdirde para, biriktirme fonksiyonunu ifa edemez ve ferdi tasarruflar gerçekleşemez.

Bir ekonomide tasarruflar gelirlerle orantılı olarak azalır veya çoğalır. Bu bakımdan yüksek gelirlerde tasarruf eğilimi fazla, düşük gelirlerde ise azdır. Gelişmiş ekonomilerde fert başına düşen gelir yüksek olduğundan, tasarruflar da yüksektir. Gerçekten bu memleketlerde Millî Gelirin % 10-15'i tasarruf edilmektedir. Şu halde bu memleketlerde izlenecek vergi politikası, söz konusu tasarrufları yatırıma teşvik etmektir.

Az gelişmiş ekonomilerde ise, fert başına düşen gelirin az oluşu, tasarrufların da az olmasına sebep olur. Bu memleketlerdeki tasarruf % 2-5 civarında gerçekleşmektedir. Üstelik bahis konusu memleketlerde tasarruflar, istihlak eşyası ve gayrimenkul, ziynet eşyası ve yabancı döviz gibi üretken olmayan alanlara yatırılır. Bundan başka sözü edilen bu memleketlerde müteşebbis sınıfın az olması, teknik bilgi, görgü ve sermayenin yetersizliği de yatırımları önlemektedir. Bu bakımdan devlet mümkün olduğu kadar tasarrufları teşvik ederek fertleri yatırıma sevk etmelidir.

b) *Vergi :*

Az gelişmiş memleketlerde devletin vergi politikası, halkın elinde bulunan çok küçük tasarrufları vergi yoluyla alıp yatırıma sevk etmekte beraber; yine de sermaye birikimini teşvik edip özel sektörü yatırıma yönlendirmelidir. Vergilerin istenilen oranda arttırılamayacağı bilinen bir gerçektir. Gelişmiş ekonomilerde vergilerin millî gelirin % 20-30'a kadar çıktığı halde az gelişmiş ekonomilerde bu nisbet % 8-11 civarında kalmaktadır. Bununla beraber az gelişmiş memleketlerde ekonomiyi sarsmadan millî gelirin önemli bir kısmının vergi olarak alınması mümkündür. Yeter ki, ekonominin bünyesine uygun bir vergi sistemi ve vergi idaresi kurulmuş olsun.

Vergilerin arttırılması tasarrufların azalmasına ve binnetice ferdi yatırımların da düşmesine sebep olur. Çünkü ödenen vergiler; mükelleflerin hem istihlâk ve hem de tasarruflarını azaltır, müteşebbis yönünden ise yatırımlar ve nakit varlığına tesir eder; fakat genellikle vergiler istihlâkin kısılmasıyla ödenemezse mutlaka tasarrufları azaltır.

Diğer taraftan yeni vergilerin konulması veya mevcut vergilerin arttırılması, fertlerin ve müteşebbislerin davranış ve tercihlerini de etkileyerek vergi mukavemeti yaratır. Bu mukavemet fertlerin istihlâkinde azaltmalar veya ihtiyacın başka yönden karşılanması veya müteşebbislerin yatırımlardan vazgeçmesi şeklinde tezahür eder.

Görülüyor ki, vergilerin muayyen bir haddin üzerine çıkarılması, hem özel yatırımları azaltıp kalkınmanın bütün yükünü devlete yüklemekte ve hem de vergi hasılatını azaltıp kalkınmanın başarıya ulaşmasına mâni olmaktadır.

Bununla beraber basiretli bir Maliye ve Vergi Politikası, tasarruf ve yatırımları teşvik ve vergi mukavemetini azaltarak her iki sektörün beraberce kalkınmanın yükünü paylaşmasını sağlayabilir.

Bir kere konjonktüre uygun bir para politikası, tab'an biriktirme eğiliminde olan vatandaş tasarrufa teşvik edebilir.

Diğer taraftan ekonomik bünyeye uygun vergiler, tasarrufdan ziyade istihlâkten ödenmek suretiyle sermaye birikimine hizmet edeceği gibi, fazla vergi mukavemeti de yaratmaz.

Keza, vergilendirmede uygulanan özel vergi teşvik tedbirleri, sermaye birikimini arttırıp özel sektör yatırımlarını çoğaltabilir.

c — Emisyon :

Kalkınmanın en sağlam ve isabetli yatırım kaynağı hiç şüphesiz ki gönüllü tasarruflar ve vergilerdir. Ama tasarruflar ve vergilerle yapılan yatırımlara rağmen ekonomide mevcut durgunluk giderilemezse, bu takdirde emisyon da müracaat edilebilir.

Bilindiği üzere emisyon, Merkez Bankası tarafından piyasaya para çıkarılmasıdır. Çıkarılan bu para devlet tarafından câri ve yatırım harcamalarında kullanıldığı gibi, reeskont kredileri yolu ile de bankaların kredi imkânları arttırılmış olur. Böylece talep tahrik edilerek ekonomi durgunluktan kurtulur. Ancak bu takdirde emisyonun zamanının

ve dozajının iyi tâyini gerekir; aksi halde emisyon fiat artışlarına ve enflâsyona, yol açar.

Emisyon kaynağının kullanılmasında gelişmiş memleketler, az gelişmişlere nazaran daha şanslıdır. Zira gelişmiş ekonomilerde mevcut olan mal stokları ve âtil kapasite emisyonla meydana gelen alım gücünü derhal massederek, fiatlarda artışa sebep olmaz. Oysa az gelişmiş memleketlerde mal stokları ve âtil kapasite yeteri kadar mevcut olmadığından, emisyonla yaratılan talep fazlası sür'atle fiatları artırır.

Fakat hangi memlekette olursa olsun, emisyonun devamı, uzun sürede fiat artışlarına ve dolayısıyla enflâsyona sebep olur. Ama enflâsyon mütedilse, yâni yıllık fiat artışları % 3-4'ü geçmiyorsa, bu takdirde millî ekonomiyeye faydalı da olabilir. Zira mütedil enflâsyon, kalkınmış ekonomilerde sermaye birikimini hızlandırarak yeni üretim kapasitesinin doğmasına ve binnetice tam istihdamın sağlanmasına hizmet eder. Çünkü enflâsyon neticesinde genel fiatlar, işçilik ve ham madde fiatlarına nazaran daha hızlı ve çabuk arttığından müteşebbislerin sermaye birikimine yardım eder.

Az gelişmiş memleketler bu yönden de gelişmelere nazaran şanssızdır. Zira tatlı enflâsyon az gelişmiş memleketlerde toplam talep ve millî gelirden artış sağlanmasına rağmen, müteşebbis sınıfın sermaye birikimine yardım etmediğinden, yeni üretim kapasitesi yaratmaz ve bu sebepten arzda bir artış meydana gelmez.

Bundan dolayıdır ki, az gelişmiş memleketlerde yatırımların emisyonla finansmanı, kısa sürede şiddetli enflâsyona sebep olur.

Görülüyor ki az gelişmiş memleketler kalkınmalarında emisyon kaynağından fazla faydalanamazlar.

D — Borçlanma :

Kalkınmanın finansmanında borçlanmadan büyük ölçüde faydalanılır. Ancak borçlanmanın bir yatırım kaynağı olarak fonksiyonuna bundan önceki bölümde temas edildiği cihetle burada tekrarına lüzum görülmemiştir.

II — Kalkınmanın Sağlanmasında Harcamalar Politikası :

Kalkınmanın gerektirdiği yatırımlar ya doğrudan doğruya devlet tarafından yapılır, ya da özel sektör tarafından yapılır. Her iki halde de bu yatırımlar bir ekonomi içinde birbirini tamamlar.

Kalkınmanın hangi devresinde olursa olsun, cemiyete büyük faydalar sağlamasına rağmen, özel teşebbüsün rağbet etmediği yatırımlar mevcuttur. Bu yatırımlar aşağıdaki sebeplerle özel teşebbüs için câzip sayılmaz.

1 — Cemiyete büyük faydalar sağlayacak olan yatırımlar, özel teşebbüse umduğu kârı sağlamaz. Örneğin eğitim ve sağlık hizmetleri gibi sosyal ve kültürel yatırımlar, insan sermayesinin teşekkülü bakımından cemiyete büyük kazançlar sağlamasına rağmen yatırımı yapacak olan özel teşebbüse, umduğu kârı ve faydayı temin etmez.

2 — Yatırımdan sağlanacak gelir çok uzun vâdeli veya azar azar gelen bir gelir olabilir. Bu sebeple özel teşebbüs bu sahalara yatırım yapmak istemez. Toprak islâhı ve sulama tesisleri gibi.

3 — Önemli projelerin gerektirdiği yatırım meblâğı, özel sermayenin temin edemeyeceği kadar büyük olabilir. Örneğin büyük barajlar, enerji tesisleri, limanlar gibi.

4 — Kalkınmanın ilk devresinde bulunan memleketlerde sermaye yokluğundan dolayı bütün yatırımlar devletten beklenir.

İşte özel teşebbüsün yapmadığı veya yapamadığı bu yatırımların gerçekleştirilmesi devlete düşer.

VI — Âdil bir gelir ve servet dağılımı :

Bir memlekette âdil bir gelir ve servet dağılımı sadece Maliye Politikasının meselesi değil, aynı zamanda bir sosyal adalet ilkesidir. Bu itibarla Maliye Politikası âdil bir gelir dağılımı yaparken, aynı zamanda önemli bir sosyal adalet ilkesinin gerçekleşmesine de hizmet etmiş olur.

Bundan dolayı konu hem Maliye Politikasının bir hedefi ve hem de bir sosyal adalet ilkesi olarak önem taşımaktadır. Mesele millî gelirin, âdil dağıtımına olduğuna göre, bunda adalet sağlamanın yolu gelirin üretimine katılanlar arasında dağılımıdır. Şu var ki bu tarz dağılım, pek âdil olmaz; çünkü bir memlekette üretime katılmayan çocuklar, ihtiyarlar ve malûller vardır. Oysa bunların da millî gelirden belirli bir pay alması lâzımdır. Bu itibarla âdil bir gelir dağılımı için, onun bütün vatandaşlar arasında dağılımı gerekir.

Burada söz konusu olan gelir dağılımı, millî gelirin nisbî olarak dağılımını ifade eder. Aksi takdirde müsavi gelir dağılımı, insanlar arasındaki rekabeti kaldırıp, çalışma ceht ve gayretlerini köstekleyerek ekonomiye zarar verir.

A — Gelir Dağılımındaki Farklar :

Bir memleketteki millî gelir, hem şahsî bakımdan ve hem de coğrafi bölgeler, istihsal sektörleri ve istihsal âmilleri itibariyle farklı olarak dağılır.

Filhakika insanlar doğuştan çeşitli kabiliyet, zekâ ve maharete sahiptir. Bu farklılık emek gelirlerinin farklı dağılımına sebep olur.

Bir memleketin çeşitli bölgesindeki insanların elde ettikleri gelirler de farklıdır. Zira istihsal faktörlerinin bölgeler arası dağılımı farklıdır.

Keza, muhtelif üretim sektörlerinin, yâni tarım, sanayi ve hizmet sektörünün millî gelirdeki hissesi de çok değişiktir. Tarım, millî gelirden çok az pay alırken, sanayi ve hizmet sektörleri daha büyük paylar almaktadır.

Yine istihşâl âmillerinin, yâni emek, sermaye, arazî ve müteşebbislerin millî gelirden aldıkları gelirler de çok farklıdır.

Görülüyor ki, hangi cepheden bakılırsa bakılsın, bir toplumun fertleri millî gelirden çok farklı hisseler almaktadır.

B — Gelir Kaynaklarının Dağılımındaki Farklar :

Gelirin toplumdaki haksız dağılımı, gelir kaynaklarının insanlar arasında gayri âdil dağılımından ve faktör fiatlarındaki farktan doğmaktadır.

Malûm olduğu üzere gelirin üç kaynağı vardır. Bunlar, 1 — Tabiat, 2 — Sermaye, 3 — Emektir. Tabiat da biriktirilip iktisap edilmiş bir sermaye olduğuna göre, gelir kaynaklarını emek ve sermaye olarak ikiye ayırmak mümkündür.

Gerçekten gelirin kaynağını teşkil eden emek ve sermayenin, cemiyetteki dağılışı çok farklıdır. Üstelik bunların fiatları da söz konusu farklılığı arttırmaktadır.

Bir kere emek gelirleri arasındaki doğuştan mevcut olan farklar, ferdin mensup olduğu ailenin ve içinde bulunduğu çevrenin de etkisiyle artmaktadır. Çeşitli eğitim imkânları ise bu farklılığı büsbütün genişletmektedir.

Sermayeye gelince, bunun dağılımındaki adaletsizlik çok daha fazladır. Çünkü sermaye daha mahdut ellerde toplanmıştır.

Böylece cemiyette emek ve sermayenin gayri âdil dağılımı yaşama seviyeleri arasındaki eşitsizliğe sebep olmaktadır.

C — Gelir Dağılımında Adalet Sağlanması :

Gelir dağılımında adalet sağlamanın kesin yolu, kaynaktaki adaletsizlikleri bertaraf etmektir. Bu ise önce servetin özel mülkiyetten çıkarılıp devlete intikalini gerektirir.

Gerçi bu ameliye belki kaynakta eşitlik sağlar ama, tasarruf yolunu özel mülkiyete kapamakla, insanların çalışma, rekabet ve kâr gayelerini baltalayarak, ekonominin motris kuvvetini öldürür; özel teşebbüsü bertaraf eder ve kalkınmanın bütün yükünü devlete yükler.

Oysa cemiyetin yapısında böyle köklü bir değişikliğe gitmeden, gelirlerin masraf ve vergilerle yeniden tevzi tâbi tutulması mümkündür.

Gerçekten gelir dağılımında asıl haksızlığı yaratan servet değil, bizatihi gelirin gayri âdil dağılımıdır. Gelirin âdil dağılımı sağlanırsa servete dokunulmadan yaşama seviyeleri arasındaki farkların azaltılması kâbil olur.

Emek gelirleri arasında fark yaratan en mühim unsur da emeğin vasıflı veya vasıfsız olması keyfiyetidir. Bu da emeğin yetiştirilip vasıflı hale getirilmesiyle giderilebilir.

D — Vergi Yoluyla Gelir Dağılımı :

Gelir kaynaklarında köklü bir değişiklik yapılmadan, Millî gelirin yeniden tevzi edilebileceğini yukarıda söylemiştik.

Filhakika, millî gelirin, vergi ve harcamalarla âdil bir şekilde dağılımını temin etmek mümkündür.

Şimdi bu politikanın ne şekilde uygulandığını görelim.

1 — Vergi Yoluyla Gelir Dağılımı :

Bu politikada devlet, yüksek müterakkî vergilerle, zenginlerin fazla kazançlarını alıp fakirlerin sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına serfeder.

Yüksek müterakkî vergiler, şüphesiz vasıtasız vergilerdir. Bunlar içinde en etkin bir şekilde kullanılan gelir vergisidir. Veraset ve İntikal Vergisi ile Kurumlar Vergisi de bu maksatla kullanılan vergilerdendir.

Harcamalar üzerine konulan vasıtalı vergilerin, dağıtıcı vergi politikasındaki önemi daha azdır. Çünkü bu vergiler fakirleri zenginlerden daha çok vergilendirir.

Lüks istihlâk maddeleri üzerine konan gider vergileri de bu yolda kullanılmaktadır.

2 — Harcama yolu ile Gelir Dağılımı :

Yüksek nisbetli müterakkî vergilerle alınan gelirler, az kazançlı sınıfların sosyal ve kültürel ihtiyaçlarında kullanılmakla, fakir züm-

relerin daha iyi hayat şartlarına kavuşması, daha iyi yetiştirilmesi, çalışanların kuvvet ve mukavemetlerinin artırılması, bilgi, görgü ve maharetlerinin geliştirilmesi ve kısaca insan sermayesinin yetiştirilmesi sağlanır. Böylece yetiştirilen insan sermayesinin artan üretkenliği millî gelirden daha fazla pay almak suretiyle sosyal adalet ilkesi gerçekleştirilmiş olur.

Şu var ki, bu politikanın kısa bir sürede tahakkuk edebileceğini sanmak doğru değildir. Zira bu politika uzun bir süre içinde gerçekleştirilebilir.

Gelir dağılımında sosyal güvenlik tedbiri olarak, sosyal sigortalardan da geniş şekilde faydalanılır. Çünkü bu sistemde müteşebbis ve devlet sosyal sigorta fonlarına büyük ölçüde katılarak, gelirin âdil dağıtımına hizmet etmiş olurlar.

Bir sosyal adalet ilkesi olarak kullanılan dağıtıcı vergi ve masraf politikasının, millî gelirin âdil dağılımı sağlayamayacağı iddia edilmektedir.

Filhakika, dağıtıcı gelir ve masraf politikası, gelişmiş ekonomilerde millî gelirin âdil dağılımına hizmet edip az gelişmiş ekonomilerde bu fonksiyonu icra edemeyeceği ileri sürülmektedir. Sebep olarak da, az gelişmiş memleketlerdeki vergi sisteminin kaçaklığı önleyemeyeceği ve âdil bir vergi sisteminin kurulamayacağı gösterilmektedir.

Gerçekten bu görüşün haklı tarafları vardır. Çünkü bir biriktirme yolu olan özel mülkiyetin muhafazası vergi kaçakçılığını teşvik edeceği gibi, parlâmentoda az kazançlı sınıfların iyi temsil edilememesi de âdil bir Vergi Reformu yapılmasına mânidir.

Bu görüşe karşı; vergi dışı kalan gelirlerin istihlâk ve yatırım giderleri şeklinde nasıl olsa harcanıp başkalarının geliri olacağı ve bu safhada vergilendirileceği, demokratik düzenin geliştirilmesi ile de memleketinde âdil bir vergi sisteminin zamanla kurulabileceği ileri sürülmektedir.

Bu iki görüşü teklif etmek güçtür; çünkü aralarında derin ayrılıklar mevcuttur.

Bununla beraber sistem aleyhinde ileri sürülen iddialar, özel teşebbüsün kalkınma çabalarına devlet yanında iştirak etmesindeki faydalara nazaran çok zayıftır. Unutulmamalıdır ki, mülk hürriyetin temelidir; ve kalkınma çok çaba isteyen ve uzun sürede tahakkuk ettirilen bir iştir. Bu işde iki sektörün birlikte çalışmasında ve birbirini tamamlamasında büyük faydalar vardır.